

Wojciech Osial

"Funkcja wychowawcza w teorii i praktyce eklezjalnej", Jan Kazimierz Przybyłowski, Warszawa 2010 : [recenzja]

Studia Theologica Varsaviensia 48/2, 229-234

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

tytuł ten należy uzasadniać ontologicznie: Maryja jest *Królową Pokoju*, ponieważ jest Matką i Towarzyszką Chrystusa (*Księżcia Pokoju*) oraz Pneumatoforą, obdarowaną wyjątkowo *Duchem Pokoju*.

Podniesione wątpliwości i zastrzeżenia – w przeważającej mierze natury formalnej – nieco zubożają pracę Augustinusa Gejdosa, ale nie umniejszają w istotny sposób jej merytorycznej wartości. Jest ona cenna i na czasie, gdyż tłumaczy w sposób pogłębiony i jednocześnie przystępny teologiczny sens typologii maryjnych *Litanii loretańskiej*. Z tego względu jest pouczającą lekturą nie tyle dla fachowców w dziedzinie mariologii, ile raczej dla duszpasterzy, kaznodziejów, katechetów oraz kustoszów sanktuariów maryjnych, którzy są odpowiedzialni za maryjną formację wiernych. Polska droga maryjna potrzebuje dobrej mariologii nie tylko na poziomie akademickim, ale także praktycznym, pastoralnym. W ten nurt wpisuje się niniejsza praca dyplomowa. Uważna jej lektura uczyni modlitwę *Litanią loretańską* bardziej zrozumiałą i owocną.

Adam Wojtczak OMI

Jan Kazimierz Przybyłowski, *Funkcja wychowawcza w teorii i praktyce eklezjalnej*, Warszawa, Wydawnictwo UKSW 2010, ss. 419.

Książka księdza dr hab. Jana Kazimierza Przybyłowskiego *Funkcja wychowawcza Kościoła w teorii i praktyce eklezjalnej* stanowi bardzo cenną refleksję teologiczno-pastoralną nad tematem misji wychowawczej Kościoła w dzisiejszym świecie. Jest to systematyczne i integralne ujęcie zagadnienia opracowane w bardzo solidny i rzetelny sposób. Autor wykazuje się szeroką znajomością problemu. Z pewnością wiąże się to z jego specjalizacją naukową w zakresie teologii pastoralnej. Nie można tutaj pominąć licznych publikacji naukowych tego Autora, które potwierdzają jego kompetencje i doskonałą znajomość tematu. Książka jest tym bardziej cenna i potrzebna, gdyż w polskiej refleksji brakuje tak obszernych opracowań ukazujących funkcję wychowania w aspekcie eklezjalnym. Jak zauważa sam Autor, dotychczas w języku polskim powstała na ten temat zaledwie jedna taka obszerna pozycja,

ale jest to analiza wychowawczej misji Kościoła w aspekcie wyzwań kultury pluralizmu (zob. B. Drożdż, *Wychowawcza funkcja Kościoła w społeczeństwie pluralistycznym*, Legnica 2007).

Należy docenić i mocno podkreślić, że Autor podejmuje zagadnienie ważne i potrzebne dla dzisiejszej refleksji i praktyki wychowawczej Kościoła. Funkcja wychowania eklezjalnego jest istotnym uzupełnieniem i wsparciem misji zbawczej Kościoła. Sprawa wychowania wymaga nieustannego odniesienia do współczesnej sytuacji społeczno-kulturowej i stawia wciąż nowe wyzwania dla Kościoła. Jest to rzeczywistość niezwykle dynamiczna, która potrzebuje ciągłych refleksji nad jej celami, treścią, formami i metodami wychowawczego oddziaływania. Wpisuje się ona w zakres zagadnień teologii pastoralnej, w których Kościół szuka nowych dróg otwarcia się na świat i człowieka. Nauki humanistyczne, w tym szczególnie pedagogiczne, pomagają szerzej spojrzeć na problem wychowania eklezjalnego, niemniej jednak teologia pastoralna jest tutaj wiodąca w opracowywaniu teorii i praktyki eklezjalnej. Dobrze więc, że Autor podjął się zadania zarysowania zasadniczych wymiarów i kierunków misji wychowawczej Kościoła w ujęciu teologiczno-pastoralnym.

Celem rozprawy jest „wskazanie podstawowych problematów teologiczno-pastoralnych, które wynikają z teorii i praktyki funkcji wychowawczej Kościoła” (s. 22). Jest to założenie tym bardziej cenne, gdyż wokół tej funkcji jest wiele niejasności naukowych i kwestii dyskusyjnych. Praca nie rości sobie jednak prawa do odpowiedzi na wszystkie pytania, ale uznając zasadę komplementarności w badaniach teologiczno-pastoralnych podejmuje zadanie przedstawienia całościowej koncepcji funkcji wychowawczej w oparciu o podstawowe założenia nauki współczesnego Kościoła na ten temat (s. 23).

Analiza funkcji wychowawczej Kościoła została przeprowadzona w pięciu rozdziałach. W całości przedstawiają one wielowymiarowy, spójny i logiczny ciąg refleksji wokół podjętego problemu. Rozdział pierwszy ma charakter wprowadzący i ukazuje rolę i znaczenie eklezjologii i prakseologii pastoralnej w refleksji nad funkcją wychowawczą Kościoła (s. 37-84). Jest to cenne i potrzebne wprowadzenie w kontekst badań pastoralnych dla wypracowania zasad i kry-

teriów działania duszpasterskiego Kościoła. Rozdział drugi podejmuje bezpośrednią analizę znaczenia eklezjalnej funkcji wychowawczej (s. 85-136). Zostały w nim ukazane główne uwarunkowania i eklezjalny charakter misji wychowawczej (wychowanie w relacji do osobowej i religijnej natury człowieka, wymiary i rodzaje wychowania, cechy charakterystyczne, kontekst kulturowy i religijno-moralny, odniesienia do życia codziennego). Wszystkie te elementy mocno akcentują eklezjalność funkcji i bogactwo jej elementów, które chociaż są współzależne, to pozostają zawsze autonomiczne. Rozdział trzeci ukazuje funkcję wychowawczą w perspektywie podmiotów działalności Kościoła (s. 137-214). Chodzi tutaj o wielowymiarową formację kapłanów i duszpasterzy z punktu widzenia ich wychowawczej posługi. Wskazuje się tutaj wiele przyczyn wszelkich trudności w wypełnianiu tej funkcji. Zauważa się, że Kościół zbyt mało uwagi przywiązuje do przygotowywania swoich członków do pełnienia tej misji. Kolejny rozdział podejmuje temat pastoralnego wymiaru eklezjalnej funkcji wychowawczej (s. 215-298). Przedmiotem refleksji jest formacja Ludu Bożego w aspekcie trzech funkcji duszpasterstwa: nauczycielskiej, kapłańskiej i pasterskiej. Jest to działanie w kierunku upracticznienia teorii w funkcji wychowawczej, aby teoria z praktyką wzajemnie się przenikały. Rozdział piąty i zarazem ostatni podejmuje społeczny aspekt kościelnej funkcji wychowawczej w odniesieniu do rodziny (s. 299-380). Myślą wiodącą jest przekonanie, że dobrze zorganizowana funkcja wychowawcza wymaga współpracy duszpasterzy z rodzicami. W zakończeniu Autor podsumowuje całą refleksję opisując syntetycznie osiągnięte wnioski w odniesieniu do najważniejszych aspektów pedagogii kościelnej. Formułuje się między innymi następującą prawdę: Kościół chociaż sam wychowuje, to jednak przypisuje rodzicom najważniejsze zadania wychowawcze; Kościół w swojej misji wychowawczej ukazuje bogactwo wychowania w elemencie nadprzyrodzonym i ludzkim; w wychowaniu kościelnym fundament stanowią zasady wyprowadzone z wiary; w procesie wychowania chrześcijanin doświadcza wspólnotowości i komunii Kościoła (s. 381-384).

Niewątpliwie dużą wartością książki jest dokonanie tak szerokiej i systematycznej analizy funkcji wychowawczej Kościoła. Podjęty

temat nie jest przecież łatwy, gdyż nakładają się w nim płaszczyzny refleksji teologicznej, pastoralnej i pedagogicznej, które ze zachowując swoją autonomię uzupełniają się tworząc jedną integralną całość. Z jednej strony dotyka się treści związanych z misją zbawczą Kościoła, która stanowi fundament misji wychowawczej Kościoła, z drugiej strony mamy szeroki obszar teorii i praktyki wychowania eklezjalnego, w którym łączą się elementy pedagogii Kościoła z pedagogiką ogólną. Należy w tym kontekście podkreślić interdyscyplinarny charakter dzieła. Autor w bardzo umiejętny sposób łączy liczne treści pochodzące tak z nauk teologicznopastoralnych (eklezjologia, antropologia i prakseologia pastoralna) jak i z nauk świeckich, które chociaż mają w tym przypadku charakter posiłkowy, to jednak są konieczne dla właściwej i owocnej interpretacji wychowania kościelnego. To wykorzystanie wiedzy pochodzącej z innych nauk jest w przekonaniu Autora bardzo potrzebne.

Autor w swojej refleksji łączy teorię z praktyką wykorzystując metody dedukcyjne i indukcyjne. Dokonuje analizy materiałów w celu opracowania teorii dotyczącej badanego zjawiska oraz tworzy syntezę i wnioski w oparciu o dane z praktyki. Refleksja przyjmuje schemat multilateralny. Omawiane zagadnienia stanowią integralną część całej funkcji wychowawczej, ale zachowują także swoją merytoryczną niezależność. Wieloaspektowość refleksji pozwala spojrzeć na zjawisko wychowania w świetle zarówno teorii jak i praktyki wychowawczej. Związki dzieła z praktyką eklezjalną należy szczególnie podkreślić, gdyż każda rozprawa tego rodzaju niesie w sobie duże niebezpieczeństwo zbyt silnego nachylenia teoretycznego bez odniesień do rzeczywistości praktyki pastoralnej, która jest ważna i zarazem weryfikuje teorię. Autor dużo miejsca poświęca kwestiom praktyki wychowawczej, co sprawia, że książka jest nie tylko teorią, ale ma dużą wartość w zakresie prakseologii pastoralnej. Autor jest tego doskonale świadomy, gdyż jak sam zauważa, zawsze konieczne jest rozróżnienie pomiędzy pojęciem wychowania jako zjawiska i pojęciem wychowania jako praktyki wychowawczej (s. 27). Włączeniu teorii z praktyką zostały wykorzystywane źródła teoretyczne dla ustalenia modelu badanego zjawiska jak i również wiedza płynąca z praktyki. W przeprowadzeniu

refleksji naukowej nad funkcją wychowawczą Kościoła Autor zastosował schemat metodologiczny, w którym ocena rzeczywistości dokonuje się w świetle zasad wypływających z nauczania Kościoła. Autor wnikliwie określa te zasady odwołując się do źródeł objawionych, Magisterium Kościoła, refleksji teologicznej i analiz samej praktyki kościelnej. Wykorzystuje metodę sylogizmu praktycznego, w którym zasady jako element normatywny wykorzystane zostają najpierw do interpretacji rzeczywistości a następnie dokonuje się ich praktycznej aplikacji, aby posłużyły przekształcaniu praktyki. Zasady zostały potraktowane jako przestrzenie łączące w sobie zarówno potencjalne możliwości rozwoju człowieka jak i aktualne uwarunkowania funkcji wychowawczej w Kościele. Zostały potraktowane nie jako oddzielne i zewnętrznie wprowadzone elementy, ale jako teoria w praktyce, co oznacza, że refleksja o charakterze teologiczno-pastoralnym staje się jednocześnie pedagogią pastoralną czyli teorią dla praktyki wychowawczej. W ten sposób pedagogia i eklezjologia pastoralna nie tylko określają zasady wychowawcze, ale i ukazują drogi ich realizacji. Tak przyjęte założenia metodologiczne są bardzo trafnym rozwiązaniem, które pozwala ukazać wartość i bogactwo refleksji nie tylko dla samej teorii pastoralnej, ale również i dla praktyki eklezjalnej. W ten sposób zostaje zrealizowany cel każdej refleksji teologiczno-pastoralnej jakim jest formułowanie teorii wychowawczych i określanie dróg oraz możliwości ich praktycznej realizacji.

Poruszenie zagadnienia funkcji wychowawczej jest tym bardziej cenne, że stanowi dużą wartość również dla pokrewnej dziedziny katechetyki, która zajmuje się bezpośrednio procesem wychowania w wierze. Katechizacja wiąże się z funkcją wychowawczą, ale nie wyczerpuje wszystkich jej treści, form i zadań. Dlatego też ukazanie funkcji wychowawczej w kontekście całej działalności pastoralnej Kościoła staje się potrzebne i cenne również dla samej refleksji i praktyki katechetycznej w realizowaniu misji wychowawczej Kościoła.

Książka bazuje na bogatych źródłach nauczania Kościoła i refleksji teologiczno-pastoralnej. Dowodem tego jest obszerna bibliografia zamieszczona na końcu rozprawy (s. 385-419). Została ona podzielona na źródła i literaturę przedmiotu. Wśród źródeł wymienia się dokumen-

ty Soboru Watykańskiego II, inne dokumenty Kościoła powszechnego, dokumenty Stolicy Apostolskiej, dokumenty Kościoła w Polsce, liczne dokumenty nauczania papieskiego i innych papieży oraz dokumenty nauczania pisarzy kościelnych. Literatura przedmiotu obejmuje liczne i znane dzieła zarówno z literatury polskiej jak i obcej. Z racji specyfiki poruszanego tematu wychowania, które może być rozważane w świetle wielu dziedzin naukowych, Autor odwołuje się do dzieł nie tylko teologicznych, ale i do prac spoza dziedziny teologii. Dobór dzieł jest umiejętnie dokonany i na pewno nie jest przypadkowy, gdyż zakres badań i poszukiwań w tej dziedzinie jest Autorowi doskonale znany. Autor przez długi czas prowadził prace badawcze w tym zakresie.

Słusznie Autor stwierdza, że zasady pedagogiczne w perspektywie Kościoła Chrystusowego pozostają zawsze niezmiennie w swojej treści, ale wymagają nieustannego wysiłku ich dostosowania do historycznych uwarunkowań życia człowieka (s. 35). Książka jest cenną próbą podjęcia tego wysiłku w dziele troski Kościoła o skuteczność i owocność chrześcijańskiego wychowania. Dokonuje trafnych ocen bieżącej sytuacji, ukazuje wiele ważnych i ciekawych spostrzeżeń wychowawczych, stawia pytania w trosce o przyszłość, formułuje wyzwania i zarysowuje kierunki dalszych poszukiwań. Postaje życzyć, aby dokonana praca i refleksja zostały właściwie docenione i jak najowocniej wykorzystane zarówno w refleksji i w praktyce wychowawczej Kościoła.

ks. Wojciech Osiał

Hanna B u c z y ń s k a - G a r e w i c z , *Człowiek wobec losu*, Kraków, Universitas 2010, ss. 329.

Niepokojąca współczesnych destabilizacja czy raczej destrukcja podstaw metafizycznych owocuje niejednokrotnie tendencjami zmierzającymi w dwóch kierunkach. Z jednej strony próbuje się przyjąć postawę filozoficzno-kulturowej kompensacji, poprzez próbę powrotów do źródeł wartości i tradycji. Z drugiej zaś, króluje postawa zerwania z metafizyką jako wyrazem ponowoczesnego zmagania się z – wyra-